П18

1836

**Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова**

Парасюк Іван Андрійович

УДК 373.637

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО ДІТЕЙ ЯК СТРУКТУРНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

13.00.07 – теорія та методика виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

Київ – 2000

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310417

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова Міністерства освіти та науки України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор
ПАНЧЕНКО Григорій Денисович,
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, професор кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
БЕХ Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання, директор інституту

кандидат педагогічних наук, доцент
КОНОНЧУК Антоніна Іванівна,
Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, кафедра педагогіки

Провідна установа: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра педагогіки, Міністерство освіти та науки України, м.Тернопіль

Захист відбудеться "23" червня 2000 р. о "16[30]" годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.02 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (01601, Київ, вул.Пирогова,9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, Київ, вул.Пирогова,9).

Автореферат розісланий "19" травня 2000 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради кандидат психологічних наук, доцент — **Долинська Л.В.**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміцнення гуманістичних засад у всіх сферах життя, повернення людей до активних дій в інтересах національного відродження, соціально-економічної перебудови в умовах ринкової економіки роблять особливо важливим досвід навчання та виховання на засадах гуманізму.

Зрозуміло, що процеси гуманізації і демократизації шкільного життя неможливі без подальшого удосконалення професійних якостей майбутнього вчителя, для якого першочерговим завданням є розвиток індивідуальних, типологічних та психологічних особливостей учнів. Складність ефективного вирішення цих завдань пояснюється необхідністю формування професійно спрямованої моральної свідомості майбутнього педагога в різних її проявах. На необхідність відповідного рівня морального розвитку вчителя вказується й у змісті державних обов'язкових стандартів, що визначають перелік професійно значущих якостей особистості педагога.

Разом з тим, аналіз педагогічного досвіду засвідчує, що навіть глибокі знання вчителем норм професійної етики ще не гарантують сформованості моральних цінностей, які складають основу педагогіки співробітництва.

Основним складником морально-чуттєвої сфери педагога є, як відомо, любов до дітей, яка виділяється у професіограмах підготовки вчителя і має бути розвинута поряд з іншими базовими професійними якостями. Її недостатня сформованість або відсутність є значним недоліком у професійній підготовці вчителя.

І хоча проблема люблячого ставлення до дитини була актуальною в різні часи та в різних педагогічних системах, все ж вона на сьогодні – маловивчена. Практично залишаються нез'ясованими питання сутності та змістової структури поняття "любов до дітей", проблема можливості виховання люблячого вчителя в процесі його професійної підготовки. Разом з тим, як показують дані дослідження, із 146 опитаних учителів-практиків 50% вважають, що любов до дітей виховати не можна, 25% відповідають: "не знаю"; 70% досліджуваних студентів педагогічних вузів не вказують на значущість набуття цієї професійної якості, хоча 87% опитаних учнів шкіл віддають перевагу люблячому вчителеві.

Таким чином, результати емпіричного вивчення проблеми здатності вчителя любити дітей вказують на нагальність її вирішення.

До широкої різноманітної палітри пошуків з проблем підготовки вчителя належать праці О.Абдуліної, Ю.Бабанського, Я.Бурлаки, Л.Вовк, С.Елканова, О.Киричука, Н.Кузьміної, О.Мороза., Ю.Руденка, Г.Панченка, О.Скрипченка, М.Шкіля та ін.

Проблема виховання в учителя любові до дітей органічно вплітається в процес реорганізації сучасної школи на засадах розвитку життєтворчості школярів.

З позиції життєтворчості особистості виховання гуманних та морально-ціннісних стосунків досліджують Ш.Амонашвілі, І.Бех, М.Боришевський, Л.Сохань, О.Валявський, Н.Ничкало, О.Павленко, Л.Макрідіна, Е.Гармаш, А.Бойко та ін.

Загальні теоретичні положення гуманізації стосунків учителя та учнів висвітлені в роботах Я.Корчака, А.Макаренка, С.Русової, В.Сухомлинського та ін.

Загальнопедагогічні основи гуманізації освіти висвітлюються у працях А.Алексюка, В.Бондаря, Є.Бондаревської, І.Зязюна, В.Загв'язінського, Б.Коротяєва, В.Лозової, А.Мудрика, В.Паламарчука, І.Підласого, І.Синиці, І.Чорнокозова, Е.Коваленко, О.Сухомлинської, З.Борисової, Р.Семернікової, О.Казанського та ін.

Змістовні поради з цієї проблеми знаходимо в творчих доробках освітніх діячів Західної України І.Бартошевського, І.Наумовича, М.Клементовича, Я.Чапіги.

Філософсько-педагогічні аспекти теорії становлення ідей гуманної педагогіки відображені в творчій спадщині Г.Ващенка, М.Драгоманова, Я.Коменського, Й.Песталоцці, Г.Сковороди, К.Ушинського та ін.

Щодо об'єкта нашого інтересу, то можна назвати всього кілька праць, де розкривається суть поняття "любов до дітей". Це, зокрема: Я.Корчак "Як любити дітей", В.Сухомлинський "Книга про любов", Р.Кемпбелл "Як насправді любити дітей", Р.Охрімчук "Як любити учнів", Л.Шевченко "Практична педагогічна етика".

Практичне значення досліджуваної проблеми, її недостатнє опрацювання в теоретико-педагогічному плані обумовили вибір теми дисертаційної роботи: "Виховання любові до дітей як структурного компонента професійної готовності майбутнього вчителя". Тема дисертації затверджена радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології Академії педагогічних наук України (протокол № 5 від 14.06.1999).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього вчителя.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови формування в педагогічному училищі професійної готовності майбутнього вчителя любити дітей.

Мета дослідження полягала у виявленні оптимальних педагогічних умов розвитку професійної готовності любити дітей в процесі навчання студентів у педагогічному училищі.

В основу нашого дослідження було покладено **припущення**, що формування у студентів педучилища професійно значущої якості любити дітей буде успішним, якщо:

- забезпечити засвоєння студентами сутності гуманістичних понять, зокрема поняття "любов до дітей";
- створити соціально-педагогічні умови для виявлення професійної спрямованості особистнісно ціннісних орієнтацій, здатності до свідомого вдосконалення себе як суб'єкта емпатійної взаємодії з вихованцем;
- інформаційно-технологічна система роботи із студентами буде базуватися на матеріалі знань про дитячий світ та на результатах педагогічної рефлексії.

Досягнення мети дослідження і перевірка висунутої гіпотези зумовили вирішення таких **завдань**:

- розкрити зміст і теоретичні засади педагогічної інтерпретації поняття "професійна готовність любити дітей", визначити його компонентний склад;
- розробити систему критеріїв та показників для визначення рівнів сформованості любові до дітей;
- теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування даного феномена;
- розробити методичні рекомендації щодо виховання у майбутніх учителів любові до дітей.

Розв'язання поставлених завдань вимагало використання таких **методів** дослідження, як: вивчення широкого кола теоретичних джерел, спостереження, педагогічний експеримент, бесіда, інтерв'ю, анкетування, метод експертних оцінок, аналіз продуктів пізнавальної діяльності студентів, методи статистичної обробки експериментальних даних.

Всього дослідженням було охоплено 765 осіб. Серед них студентів експериментальної групи – 76, контрольної групи – 76, абітурієнтів та випускників вузів різного рівня акредитації – 340, учнів шкіл – 157, учителів-практиків – 116.

Експериментальна робота проводилась протягом 1989-1999 років на базі Бродівського педагогічного училища Львівської області.

Методологічною та теоретичною основою роботи стали фундаментальні дослідження та розробки проблем становлення особистості майбутнього педагога, розуміння природи формування мотиваційної сфери людини, закономірності розвитку та формування гуманістичних установок, теорії єдності свідомості, самосвідомості та діяльності.

Наукова новизна дослідження:

- Одержала подальший розвиток інформаційно-технологічна сутність процесу формування моральної сфери особистості вчителя, основною складовою якої є любов до дітей.
- На основі розкриття філософських, психологічних та педагогічних позицій щодо сутнісних ознак діяльної любові, визначено зміст та структуру феномена "любов до дитини" як важливого компонента професійної готовності майбутнього вчителя.
- Виявлено емпіричні показники кожного компонента готовності любити дітей (пізнавально-орієнтаційного, дієво-операційного, ціннісно-мотиваційного) та рівні їх сформованості – високий, середній, низький.
- Описано та проаналізовано процесуальний підхід з метою з'ясування різного трактування даного поняття (почуття, якість, уміння педагога). Визначені та обґрунтовані стадії оволодіння студентами навичками педагогічної рефлексії, які обслуговують процес формування установки вчителя на результативність прояву діяльної любові при взаємодії з учнем.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що визначено зміст та структуру професійної готовності вчителя любити дітей; розроблена і теоретично обґрунтована інформаційно-технологічна модель системи формування досліджуваного феномена, що є значним внеском у теорію і практику професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічному училищі.

Практичне значення дослідження вбачається у розробці інформаційно-технологічної системи ефективного формування професійної готовності майбутнього вчителя любити дітей; у визначенні способів професійної орієнтації абітурієнтів та студентів педагогічних закладів; у визначенні рівнів розвитку емпатійних умінь засобами самооцінки та сформованості гуманістичних установок і професійної спрямованості особистісних орієнтацій студентів.

Одержані результати за допомогою розробленого інструментарію діагностики стану сформованості готовності любити дитину можуть бути використані в навчально-виховному процесі, зокрема, при читанні спецкурсу з психолого-педагогічних дисциплін, в роботі керівників академгруп з метою організації самовиховання майбутнього вчителя та пошуку ним професійно значущих орієнтацій для розвитку педагогічного покликання.

Особистий внесок автора полягає в теоретичному обґрунтуванні змісту та компонентного складу поняття "професійна готовність любити дитину", у визначенні його суттєвих ознак, в обґрунтуванні теоретико-практичних підходів до створення системи роботи для підготовки

майбутніх педагогів до професійної діяльності, у створенні та апробуванні інструментарію для визначення рівнів сформованості даного феномена.

Вірогідність одержаних результатів забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження, використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних його меті і завданням, відповідністю теоретичних положень і висновків як між собою, так і з даними дослідно-експериментальної роботи, повнотою і математичною переконливістю одержаних наукових результатів.

Апробація та впровадження дисертаційного дослідження здійснювались у Бродівському педагогічному училищі Львівської області. Матеріали дослідження доповідались на міжнародній науково-практичній конференції "Освіта й виховання в Польщі й Україні в XIX-XX ст." (Ніжин, 1998), на спільній нараді педучилищ Львівщини та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 1997), на спільному науково-методичному засіданні кафедр психології і педагогіки НДПУ імені Миколи Гоголя (Ніжин, 1999), на засіданні кафедр теорії та історії педагогіки Національного педуніверситету імені М.П.Драгоманова (Київ, 1999), на засіданнях методичних об'єднань учителів початкових класів Бродівського, Буського та Радехівського районів, на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Трудова підготовка учнівської молоді: стан та перспективи" у Тернопільському державному педуніверситеті імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 1999), на засіданні предметних комісій у Львівському педагогічному коледжі, Володимир-Волинському та Луцькому педучилищах.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури (184 найменувань) та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 201 сторінках, 15 з яких займають 20 таблиць та рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і гіпотезу, сформульовано завдання; визначено теоретичну і практичну значущість одержаних результатів, наведено дані про апробацію та впровадження дослідження.

У першому розділі роботи "Формування готовності любити дітей як необхідної складової професіоналізму майбутнього вчителя" висвітлено стан проблеми в психолого-педагогічній та філософській літературі, на підставі чого пропонується педагогічна інтерпретація феномена професійної любові вчителя до дітей як загальної норми педагогічної моралі; визначається зміст поняття, його провідні характеристики та

компонентний склад; прослідковується розвиток ідеї люблячого ставлення до дитини в етико-педагогічних системах.

Важливою для нашого дослідження є думка філософів про те, що "любов є явище суспільне. Вона не передається від покоління до покоління за допомогою механізму біологічної спадковості, подібно до того, як успадковується статевий інстинкт. Любов можна тільки виховати" (Ю.Семенов).

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури показує, що сутність феномена "любов" висвітлюється в таких позиціях: діяльна любов – це перш за все необмежена потреба кожної людини, потреба не отримувати, а проявляти її. Діяльна любов – це стимул духовного розвитку та самовдосконалення людини (В.Зотов); діяльна любов – це не результат випадку, а результат розвитку, результат навчання, в процесі якого працюють усі сфери особистості: пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, вольова, морально-етична та інші (В.Сухомлинський); любов - це стан свідомості майбутнього педагога (Л.Шевченко). Отже, прямо чи опосередковано ставиться вимога – навчити вихователя розуміти, переживати, відчувати любов до учня і цю основну професійну навичку закріпити в інтелектуальній сфері у формі моделі професійного мислення, бо саме мислительні операції складають орієнтаційну основу будь-якої педагогічної дії, зокрема моральної, та діяльності в цілому.

Любити дитину – це означає бачити її в перспективі можливостей і терпляче, доброзичливо наближати втілення цих можливостей.Така позиція, як зауважують психологи, характерна ситуації емпатійної взаємодії з вихованцем. Тут доречно відзначити, що на відміну від звичайного прояву емпатії, готовність любити дітей в дії має обов'язково передбачати результативність взаємодії з вихованцем, до того ж результативність двояку, або взаємну. Перш за все, вихователь має бути переконаний в тому, що його любов до дитини буде стимулювати появу певних новоутворень в чуттєво-емоційній, інтелектуальній, вольовій та морально-етичній сферах учня.

Різнобічне тлумачення поняття "готовність" обумовило багатомірність побудови моделі інтегративного поняття "готовність любити дітей", як: усвідомлення та засвоєння двоякого результату педагогічної взаємодії (орієнтаційний аспект), сформованості професійної мотивації та духовної, ціннісної сфери особистості (мотиваційний аспект). Ми розглядаємо поняття "готовність любити дитину" як систему пізнавально-орієнтаційного, дієво-операційного та ціннісно-мотиваційного компонентів. Вважаємо, що розвиток ціннісно- мотиваційного компонента в цілому має бути найскладнішим та довготривалим процесом.

В опису складових моделі поняття "готовність любити дітей" виділяється елемент, який включається в кожний умовно визначений компонент і є системоутворюючим. Таким елементом є формування

установки на результат вияву готовності любити дітей, до того ж результат двоякий. Цей елемент присутній в пізнавально- орієнтаційному компоненті як знання про обов'язкову результативність прояву любові до дитини; в дієво-операційному – як установка на результативність взаємодії з вихованцем, що включає, передусім, навички педагогічної рефлексії, а в ціннісно-мотиваційному – як установка на результати прояву любові до дитини, як духовний здобуток, моральні почуття та емоції, з іншого боку - як мотив конкретних дій учителя.

Вивчення літературних джерел дало можливість при організації експериментально-дослідної роботи, зокрема при побудові моделі готовності любити дітей, сконцентрувати основну увагу на усвідомленні образу результату педагогічної взаємодії, на діях та способах її здійснення, на аспектах мотиваційної сфери особистості. Поєднання цих елементів в систему, на нашу думку, має позитивно позначитися на формуванні професійно умілого вчителя початкових класів у педагогічному училищі.

Отже, на основі даних, одержаних нами при вивченні філософської, психолого-педагогічної літератури робиться узагальнення, що готовність любити дитину – це не вроджена якість, а прижиттєве соціально-психологічне утворення, певний психологічний стан педагога, який є результатом розвитку його інтелектуально-пізнавальної, морально-етичної, ціннісно-оцінної, цілево-мотиваційної, вольової сфер, до того ж зафіксований у специфічній моделі професійного мислення як установка, яка проявляється в емпатійній взаємодії вчителя та учнів, обслуговуючи механізми рефлексії та забезпечуючи взаємну результативність при вирішенні професійних завдань у реальних ситуаціях спілкування.

При вирішенні проблеми неоднозначного трактування поняття "любов до дітей" як почуття, якості чи уміння педагога ми застосували процесуальний підхід, коли явища на різних стадіях процесу виражаються в різних характеристиках. Відповідно в стадії зародження чи прояву любові до дитини – це почуття, в стадії сформованості – це професійна якість, у стадії розвитку – це уміння вчителя, яке включається в його готовність до успішної педагогічної діяльності.

У другому розділі дисертаційної роботи "Дослідно-експериментальна робота з формування в студентів педучилища готовності любити дитину" визначені теоретико-методичні основи формування в майбутнього вчителя готовності любити дітей, виявлені умови формування в студентів готовності любити дитину, доцільні методичні прийоми та форми розвитку даного феномена, критерії та показники професійної готовності і на цій основі експериментально перевірена ефективність запропонованої програми формуючого експерименту.

При розробці методики експериментально-дослідної роботи, визначено сфери особистості студента, які були безпосередньо задіяні у процесі формування його професійної готовності любити дітей. Якщо така

готовність учителя розглядалася як його стан, зафіксований у певній моделі мислення за формою установки, то наша увага безпосередньо спрямовувалась на розвиток інтелектуально-чуттєвої сфери студента. Мислительна модель готовності любити дітей включає ту інформацію, яка відібрана студентом як особистісно значуща. Саме ця умова ускладнює процес формування даної моделі, бо непростими є психологічні механізми орієнтування особистості на відбір значущої інформації певного професійного спрямування. Сама мислительна модель включає установку студента проявляти діяльну любов, орієнтовану на результат "в собі" та "в учневі", знання способів та форм прояву такого ставлення до вихованців, знання індивідуальних шляхів керування власними переживаннями, почуттями, настроєм для створення активного стану готовності любити дітей.

Складність утворення такої професійно спрямованої мислительної моделі, яка виконує орієнтаційну та коригуючу роль в ситуації прояву діяльної любові до вихованців, полягає в тому, що формується ця модель у процесі розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості студента, його потреб, моральних почуттів, установок, переконань, тобто моральної свідомості в цілому. Тому важливим завданням формуючого експерименту було проектування такої особистості вчителя, яка володіє певним типом моральної свідомості, таким рівнем розвитку морально-емоційної культури, коли пріоритет мають виховні завдання над освітніми та спрямованість на розвиток творчої індивідуальності учня (В.Давидов).

До того ж повноцінне формування особистості, як відомо, стає можливим, якщо мотиви і потреби з'являються не в процесі засвоєння (тобто логічного осмислення), а в процесі переживання чи реалізації.

Основними напрямками формування в студентів любові до дітей під час експериментальної роботи були: розвиток здатності морального вибору на основі емоційної оцінки, сповідувати (любити) добро та не приймати зло стосовно дітей; формування потреби взаємодопомоги (допомоги дітям); виховання звички-відчуття рівноправності у спілкуванні (вчитель повинен володіти комплексом технологій взаємодії з дітьми на базі розвинутого морального почуття любові до вихованців).

При організації роботи з цих напрямів ми виходили з того положення, що практична педагогічна дія часто має спонтанний характер, будується на механізмах не логічного осмислення, а афективно-емоційних реакцій. Тому в процесі підготовки вчителя у педучилищі особлива увага зверталася на необхідність розвитку його повноцінної морально-етичної свідомості, що включала установку на результативність прояву діяльної любові стосовно вихованця, тобто таке обгрунтування моральних норм, коли їх практична функція виступала для студента вторинним моментом у порівнянні з їх значенням для формування власного "образу Я" як умови

особистісного росту. Таку позицію, як відомо, обслуговують механізми педагогічної рефлексії.

Інша умова вирішення поставлених у дослідженні завдань педагогічної підготовки студента в педучилищі пов'язана з осмисленням орієнтацій у його власних переживаннях.

Переосмислення теоретичних основ формуючого експерименту сприяло розробці дидактичної системи формування готовності вчителя любити дітей як інформаційно-технологічної, що включала комплекс цілей, завдань, принципів, організаційних форм та технологічних прийомів навчально-виховної діяльності студентів і викладачів.

Технологічний бік проведення формуючого експерименту забезпечувався читанням спецкурсу "Готовність любити дитину як професійно-значуща якість особистості вчителя" та багаточисельними методичними прийомами, які впроваджувалися в роботу викладачів не тільки психолого-педагогічних дисциплін, а інших предметів гуманітарного циклу.

Теоретичний аспект поставленої проблеми насамперед включав також і необхідність визначення критеріїв та рівнів розвитку готовності любити дітей.

Відповідно до розуміння сутності та структури готовності любити дітей ступінь вираженості даного феномена характеризувався такими критеріями: системністю, цілеспрямованістю, дієвістю (активністю), рефлексією, перенесенням.

Для аналізу результатів проведеної в експериментальних групах роботи були розроблені показники (індикатори) готовності студентів любити дітей відповідно до вияву функцій кожного компонента досліджуваного феномена, що дозволило описати характеристики рівнів його сформованості: високого (III), середнього (II), низького (I).

Констатуючий етап педагогічного експерименту був проведений серед студентів 3-х курсів Бродівського педагогічного училища (всього 152 особи). В результаті аналізу думки експертів студенти контрольної та експериментальної груп розподілились так:

високий рівень (III) – 8,3%($К_к$) та 6,9%($Е_к$),

середній рівень (II) – 47,7%($К_к$) та 51,3%($Е_к$),

низький рівень (I) – 44,0%($К_к$) та 41,8%($Е_к$).

Представлені характеристики свідчать про те, що значна частина обстежуваних характеризувалася низьким та середнім рівнем розвитку готовності любити дітей і лише для 8,3%-6,9% студентів характерний високий рівень розвитку досліджуваного феномена. Перевірка спеціально організованої роботи щодо покращення стану розвитку в студентів професійної готовності любити дітей здійснювалась способом визначення рівнів сформованості певних показників кожного її компонента та їх порівняння на різних етапах педагогічного експерименту.

Аналіз даних вивчення повноти уявлень студентів про основні поняття, що лежать в основі пізнавально-орієнтаційного компонента готовності любити дітей свідчить, що в результаті формуючого експерименту збільшилась кількість студентів – носіїв достатнього ступеня повноти уявлень на 17% в експериментальних групах і на 4% - в контрольних. Щодо порівняльної характеристики, то уявлення вчителів-практиків не містять основних ознак досліджуваного феномена. Це говорить про те, що практична робота з дітьми не завжди допоможе вчителеві навчитися розуміти, в чому суть його взаємодії зі школярами, причини конфліктності та втрати інтересу до педагогічної роботи.

Вивчення стану сформованості в студентів професійно спрямованого мислення здійснювалося в процесі діагностування педагогічних ситуацій за алгоритмом-стимулятором, вироблення навичок самоспостереження, самоаналізу та самоконтролю в різних життєвих та навчальних ситуаціях. Одержані дані свідчать, що здатність до педагогічного прогнозування збільшилась після експерименту в студентів експериментальних груп на 16%, а в контрольних лише на 7%. На відміну від учасників експериментальних груп студенти контрольних груп виявили певні труднощі при визначенні розбіжностей між поставленою проблемою, метою дій учителя та відповідними педагогічними методами для досягнення цих цілей.

У процесі становлення здатності майбутнього вчителя любити дітей важливим є вивчення динаміки стилю поведінки. В експериментальній групі відбувалися значні зміни на користь вибору стилю співробітництва. Якщо на заключному етапі 75% студентів цієї групи вибрали саме цей стиль, то в контрольній лише 24%. Наше дослідження підтверджує ті відомі наукові істини, що вибір стилю поведінки тісно пов'язаний з певним рівнем розвитку професійних емпатійних дій. В своєму дослідженні ми вивчали уміння студентів розуміти стани учня, користуючись визначеними рівнями С.Кондратьєвої та тестом самооцінки емпатійних дій. Одержані результати засвідчують збільшення кількості носіїв вищого рівня(III) розвитку емпатійних дій з 18% до 36% після проведення експериментальної роботи і, відповідно, зменшення кількості студентів І-го рівня з 45% до 16%. Показники середнього рівня переважають в контрольних зрізах в усіх групах студентів. Це говорить про складність розвитку професійної емпатії в процесі навчання студентів у педучилищі.

Важливим завданням пошукової роботи було дослідження позицій майбутнього вчителя щодо прийняття ним гуманістичних установок та готовності їх реалізувати, визначення міри професійної спрямованості його особистісно цінних орієнтацій.

Вся практична робота зі студентами щодо розвитку в них готовності любити дитину базувалась на визначених експериментально обґрунтованих основах і передбачала задіяння механізму рефлексії на всіх її етапах.

Одержані результати формуючого експерименту дозволили нам намітити певні стадії в оволодінні студентами рефлексивними педагогічними уміннями, тобто уміннями бачити себе в кожній конкретній ситуації педагогічної взаємодії, діагностувати власний рівень професійної готовності до такої взаємодії, бачити прояв своїх можливостей і задатків, результати духовних запитів та установок.

Виявлення ефективності експериментальної роботи здійснювалось шляхом констатації факту зростання рівня розвитку у студентів професійної готовності любити дитину і представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка розподілу студентів педучилища за рівнем сформованості готовності любити дітей (протягом експерименту в %)

	До експерименту			Після експерименту		
	I	II	III	I	II	III
Контрольна	44,0	47,7	8,3	28,1	48,5	23,4
Експериментальна	41,8	51,3	6,9	16,2	42,8	41,0

Представлені в таблиці дані ілюструють значні зміни в рівнях розвитку готовності майбутнього вчителя любити дітей, що відбулися в результаті перетворюючого експерименту. У процентному співвідношенні на (41,0%-6,9%)=34,1%, збільшилась кількість студентів – носіїв вищого рівня професійної готовності в експериментальній групі і на (41,8%-16,2%)=25,6% зменшилась кількість носіїв нижчого рівня розвитку готовності любити дітей. Серед студентів контрольної групи, яка працювала за традиційною системою, зміни незначні: збільшилась кількість студентів – носіїв вищого рівня на (23,4%-8,3%)=15,1%, а студентів з нижчим рівнем розвитку професійної готовності зменшилось на (44,0%-28,1%)=15,9%.

В ході експериментально-дослідної роботи встановлено, що між умовами формування професійної готовності любити дітей та рівнями сформованості даного феномена існує позитивний зв'язок, оскільки всі показники коефіцієнта Чупрова (Т) зі знаком "+", а саме: пізнавально-орієнтаційний компонент – значний, сильний взаємовплив (Т=0,54); дієво-операційний – помірний, значний взаємовплив (Т=0,48); ціннісно-мотиваційний компонент – значний, сильний взаємовплив (Т=0,50).

Аналіз та результати контрольного обстеження стану розвитку в студентів готовності любити дітей підтвердили передбачення, що описані вище компоненти формуючого потенціалу підготовки вчителя можуть виступати чинниками, якісна зміна яких та їх тісний взаємозв'язок сприятимуть підвищенню ефективності формування у студентів професійної готовності любити дітей в умовах підготовки вчителя в педагогічному училищі

У **висновках** підводяться підсумки теоретико-експериментальної роботи, на основі одержаних результатів, формулюються загальні висновки, накреслюються перспективи подальшого вивчення проблеми.

Результати проведеного дослідження підтвердили положення висунутої гіпотези і дають нам право зробити такі висновки:

1. Застосування процесуального підходу до розуміння досліджуваного феномена дає підстави стверджувати, що любов до дітей у стадії зародження чи переживання в контексті педагогічної етики – це морально-етичне почуття, в стадії розвитку – це уміння вчителя будувати свою роботу з учнями на основі взаємної поваги, підтримки, співчуття, турботи, в стадії сформованості – це якість, носієм якої є вчитель.
2. Готовність любити дитину слід розглядати не як вроджену якість, а як прижиттєве соціально-психологічне утворення, такий психологічний стан особистості педагога, який є результатом розвитку його інтелектуально-пізнавальної, морально-етичної, ціннісно-оцінної, цілево-мотиваційної, вольової сфер, до того ж зафіксований у спеціальній моделі професійного мислення як установка, що проявляється в емпатійній взаємодії вчителя з учнями, обслуговуючи механізми рефлексії та забезпечуючи взаємну результативність при вирішенні професійних завдань в реальних ситуаціях спілкування.
3. Суттєвою ознакою готовності любити дитину є орієнтація вчителя в процесі взаємодії з учнями на двояку результативність, яка забезпечується використанням механізмів педагогічної рефлексії та емпатійних умінь і сформованістю в майбутнього вчителя переконання, що професійна вимога любити дітей є наслідком його саморосту, духовного самовдосконалення, це власний духовний здобуток вчителя-професіонала.
4. Системно-інтегративна структура професійної готовності вчителя любити дітей – це система пізнавально-орієнтаційного, дієво-операційного і ціннісно-мотиваційного компонентів та відповідних індикаторів функціонування.
5. Міра вираженості даного феномена оцінюється такими критеріями: системністю, цілеспрямованістю, дієвістю, рефлексією, перенесенням.
6. Інформаційно-технологічна система дидактичного забезпечення формування у майбутнього вчителя готовності любити дитину включає комплекс цілей, завдань, принципів, організаційних форм та технологічних прийомів навчально-виховної діяльності студентів та викладачів.

Визначальними умовами ефективності формування професійної готовності майбутнього вчителя любити дітей є:

- позитивний вплив особистості викладача-наставника в процесі реалізації змісту експериментальної програми;
- формування повноти уявлень про суть професійної готовності любити дітей;
- розвиток професійної спрямованості особистісно цінних орієнтацій;
- вправляння навичок емпатійної взаємодії та педагогічної рефлексії;
- стимулювання позитивної професійної мотивації;
- закріплення в студентів гуманістичних установок як особистісних цінностей учителя;
- розвиток належного ступеня емоційної ідентифікації;
- стимулювання динаміки стилю поведінки майбутнього вчителя.

Компоненти готовності любити дітей виступають чинниками, якісна зміна яких сприяє підвищенню ефективності виховання у студентів педучилища цієї якості.

Слід зауважити, що матеріали дослідження не вичерпують усіх питань, що торкаються вивчення даної проблеми. Подальшу її розробку можна вбачати в урізноманітненні форм, методів та прийомів, спрямованих на формування у студентів педагогічних вузів уміння любити дітей як важливого структурного компонента професійної готовності майбутнього вчителя.

Зміст дисертації висвітлено в таких публікаціях:

Результати досліджень відображені в публікаціях, загальним обсягом 36 друкованих аркушів. З них 5 публікацій вміщено у наукових виданнях, затверджених ВАКом України.

1. Парасюк І.А. Проблема розвитку у майбутнього вчителя уміння любити дітей //Наукові записки: збірник наукових статей НДПУ імені Миколи Гоголя: серія Психолого-педагогічні науки. –Ніжин. -1997. –с.78-80.
2. Парасюк І.А. Зміст поняття та особливості формування у студентів готовності любити дитину. //Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. - Київ. –1999. Випуск 2. –с.247-249.
3. Парасюк І.А. Фактори підвищення педагогічної майстерності //Науковий вісник ВДУ. Журнал Волинського державного університету імені Лесі Українки, серія Психологічні та педагогічні науки. -1998. №9. –с.150-155.
4. Парасюк І.А., Панченко Г.Д. Готовність любити дітей як необхідна складова професіоналізму майбутнього вчителя //Наукові записки ТДПУ імені Володимира Гнатюка, серія Педагогіка. –1999. № 3. –с.216-218.(50%)

5. Парасюк І.А., Борисюк С.О. Виховання любові до дітей в процесі підготовки вчителя в педучилищі //(Наукові записки ТДПУ імені Володимира Гнатюка, серія Педагогіка. –1999. № 4. –с.45-48.(50%)
6. Парасюк І.А., Чернова В.М., Пихтіна Н.П. та ін. Гра в навчально-виховній діяльності вчителя та професійно-педагогічній підготовці студентів /Методичні рекомендації студентам, вчителям, викладачам курсу "Педагогічна техніка" –Ніжин: НДПУ імені Миколи Гоголя. – 1998. -54с.(15%)
7. Парасюк І.А., Адамів Г.С., Борисенко С.О. та ін. Пізнай себе. Програма і методичні рекомендації факультативного курсу для почат-кової школи –Ніжин: НДПУ імені Миколи Гоголя. –1999. -45с.(12%)
8. Парасюк І.А. Педагогічна ситуація як складова процесу формування у студентів професійно значущих умінь //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. НДПУ імені Миколи Гоголя. –Ніжин. –1998. Частина 2. –с.132-134.

Парасюк І.А. Виховання любові до дітей як структурного компонента професійної готовності майбутнього вчителя – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. 13.00.07. Теорія та методика виховання. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

В дисертаційному дослідженні

- узагальнено напрацювання науковців з питань формування професійної готовності вчителя любити дітей;
- визначено поняття професійної готовності вчителя любити дітей, його зміст, структуру та функції;
- теоретично обгрунтована та експериментально перевірена модель підготовки вчителя, здатного будувати педагогічну взаємодію з учнем за законами діяльної любові;
- розроблені рекомендації, зорієнтовані на змістовий, діяльнісний та технологічний інваріанти в системі професійної підготовки.

Ключові слова: діяльна любов, любов до дитини, емпатія, готовність вчителя любити дітей, педагогічна рефлексія, інформаційно-технологічна система, педагогічна ситуація та формуючий потенціал процесу підготовки вчителя.

Парасюк И.А. "Воспитание любви к детям как структурного компонента профессиональной готовности будущего учителя". - Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук. 13.00.07. Теория и методика воспитания. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2000.

В диссертационном исследовании обобщаются наработки учёных по вопросам формирования профессиональной готовности учителя любить детей.

Основополагающим составным нравственно-чувственной сферы учителя есть любовь к детям, что определяется профессиограммами подготовки учителя и должна развиваться вместе с другими базовыми профессиональными качествами. Недостаточная её сформированность или отсутствие считается значительным недостатком профессиональной подготовки учителя.

Важными для решения в процессе поисковой работы стали вопросы определения основных понятий предмета исследования и проверки условий эффективности развития данного феномена.

Исследования процессуального подхода к описанию понятий подтверждает возможность определять "любовь к детям": 1) на стадии зарождения или переживания (в контексте педагогической этики) как морально-этическое чувство; 2) на стадии развития – это умение учиться организовывать работу с детьми на основах взаимного уважения, поддержки, сочувствия, заботы; 3) на стадии сформированности– это качество, носителем которого есть учитель.

Готовность любить детей следует рассматривать не как врождённое качество, а как социально-психологическое состояние личности педагога, которое является результатом его интеллектуально-познавательной, морально-этической, ценностно-оценочной, целево-мотивационной, волевой сфер, к тому же зафиксированное в специальной модели профессионального мышления как установка, что проявляется в эмпатийном взаимодействии учителя с учениками, обслуживая механизмы рефлексии и обеспечивая взаимную результативность при решении профессиональных задач в реальных ситуациях общения.

Сущностным показателем профессионального условия любить детей есть осознание его каждым педагогом как потребности духовного самоусовершенствования, личностного роста учителя-профессионала.

Системно-интегративная структура профессиональной готовности учителя любить детей объединяет познавательно-ориентационный, действенно-операционный, ценностно-мотивационный компоненты и характерные для каждого из них индикаторы функционирования. Мера проявления данного феномена характеризуется системностью, целенаправленностью, активностью, рефлексией и перенесением.

В диссертационном исследовании также выделены условия, при которых информационно-технологическая система дидактического обеспечения воспитания у будущего учителя умения любить детей будет эффективной. Это: формирование полноты представлений о сущности профессиональной готовности любить детей; развитие профессиональной направленности личностно-ценностных ориентаций; отработка навыков

эмпатийного взаимодействия и педагогической рефлексии; стимулирование положительной профмотивации, гуманистических установок как личностных ценностей учителя, динамики стиля конструктивного поведения будущего учителя.

В результате теоретического определения и экспериментальной проверки модели подготовки учителя, способного организовывать педагогическое взаимодействие за законами деятельной любви, разработаны практические рекомендации для преподавателей учебных педагогических учреждений.

Ключевые слова: деятельная любовь, любовь к детям, эмпатия, готовность учителя любить детей, педагогическая рефлексия, информационно-технологическая система, педагогическая ситуация, формирующий потенциал процесса подготовки учителя.

Parasyuk I.A. "Bringing up of love to children as a structural component of professional readiness of the future teacher".

Manuscript.

Thesis for degree of Pedagogical Science Candidate. 13.00.07. – Theory and Methods of Upbringing. – Dragomanov National Pedagogical University, Kiev, 2000.

In this thesis the investigations of scientists in the field of the formation professional readiness of a teacher to love children.

It is defined the conception of professional readiness of a teacher to love children, its contents, structure and functions.

Theoretically motivated and experimentally checked the model of training the teacher who can build pedagogical cooperation according to the law of active love.

The recommendations which directed towards informative, and technological (invariant) in system of professional training are well developed.

Key words:

active love; love to a child; empathy; readiness of a teacher to love children; pedagogical reflection; informative – technological system; pedagogical situation and forming potential of process of training-teacher.